דברים ג

א. בדברי המוסר (שבפרשתנו) על חטא המרגלים, אמר משה רבינו לבנ"י (לאחרי הסיפור שלא רצו לעלות לארץ ישראל „ותמרו את פי ה' גו'"[1]) — „ות־רגנו באהליכם ותאמרו בשנאת ה' אותנו הוציאנו מארץ מצרים לתת אותנו ביד האמורי להשמידנו"[2].

ובפרש"י (לאחרי שמפרש תיבת „ות־רגנו" — „לשון הרע, וכן דברי נרגן[3], אדם המוציא דבה") מעתיק התיבות „ב־שנאת ה' אותנו" ומפרש[4]: „והוא הי'[5] אוהב אתכם, אבל אתם שונאים אותו, משל הדיוט אומר מה דבלבך על רחמך מה דבלבי' עלך".

ופירשו מפרשי רש"י[6], שכוונתו ל־פרש למה חשבו ישראל שהקב"ה שונא אותם (בה בשעה ש„הוא הי' אוהב את־כם"), ומתרץ שזהו בגלל שהם היו שונ־אים אותו („אתם שונאים אותו"), ולכן חשבו שגם הקב"ה שונא אותם[7], כי כך הוא טבע הדברים — „משל הדיוט אומר, מה דבלבך על רחמך מה דבלבי' עלך",

כלומר, הרגש שיש בלבך על חברך ככה (אתה חושב) הוא בלבו של חבירו עליך[8], וכך הוא בנמשל, שבנ"י היו „שונאים אותו" ולכן חשבו ש„בשנאת ה' אותנו הוציאנו גו'".

ולכאורה פירוש זה צע"ג, דמהי ה־שאלה למה חשבו ישראל שהקב"ה שונא אותם — הרי מפורש בכתוב בדברי ישראל עצמם הטעם לזה, כי חשבו שהקב"ה שונא אותם, מפני ש„(בשנאת גו') הוציאנו גו' לתת אותנו ביד האמורי להשמידנו" (וחשש זה נעשה בדעתם כתוצאה מדיבת המרגלים ש„המסו את לבבנו לאמר עם גדול ורם גו' בני ענ־קים ראינו שם"[9]): ומה מקום לחפש סיבה למחשבה זו[10]?

---

1) א, כו.

2) א, כז.

3) משלי יח, ח. שם כו, כב.

4) והוא ע"פ ספרי עה"פ. וראה גם תנחומא באבער הוספה לפ' שלח אות יט.

5) צע"ק מ"ש „הי'" ל' עבר (ובספרי כאן: אפשר שהקב"ה שונא את ישראל והרי כבר נאמר (מלאכי א, ב) אהבתי אתכם אמר ה'). ואולי הוא ע"פ פרש"י בד"ה שלאח"ז „הוצאתו לשנאה היתה", ש־אינו כן אלא „הוא הי' אוהב אתכם", שהוצאתו היתה לאהבתו אתכם. וראה לקמן סעיף ו.

6) דבק טוב. קצור מזרחי. שפ"ח. ועוד.

7) ראה (נוסף על המצויין בהערה שלפנ"ז) ס' זכרון, גו"א, באר מים חיים (לאחי המהר"ל), ועוד.

8) כ"ה פשטות לשון המשל, שכולו בבא אחת. וכן משמע מכמה מפרשים הנ"ל.

אבל בשפ"ח פי' שהן ב' בבות: א) „מה דבלבך — על רחמך", היינו מה שאתה שונא את חברך, אתה אומר על חברך שהוא שונא אותך. ב) „מה דבלבי' — עלך", ומה שבלבו של חבירך, שהוא אוהב אותך, אתה אומר עלך, שאתה אוהב את חבירך. — וראה הערה 38.

9) פסוק שלאח"ז (א, כח).

10) ובקיצור מזרחי תי' שנלמד מתיבת „אותנו" שלכאורה מיותרת, „אלא שבלאו ההוצאה הוא שונא אותנו, ולכן אמר מה דבלבך כו'". ובמשכיל לדוד כ' שנלמד מלשון „בשנאת ה'" ולא „משנאת ה'"

*) ועכצ"ל כן לפי הגירסא בדפוס ראשון ד־פרש"י „מה די בלבך כו' ומה דבלבי' כו'". ולאידך, בכמה כת"י רש"י (שתח"י) הגירסא „מה דבלבך כו' בלבי עלך" (ולא „מה דבלבי'"), ומוכח שכולו בבא א'.

[יש מפרשים[11], „שהוקשה לו (לרש"י) בכתוב, שמשה הי' מוכיח לישראל על מה שעשו, אבל מה שאמרו שהמקום הי' שונא אותם אין להם על זה אשמת דבר מפני שזה עלה במחשבתם ואין כאן מקום לתוכחה, לזה תירץ שמה שהוכיח משה רבע"ה לישראל בזה . . מפני שהיו שונאים למקום" (וכהמשך פרש"י „אבל אתם שונאים אותו משל הדיוט אומר כו'").

אבל גם פירוש זה צ"ע, לכאורה, כי אדרבא הסברא נותנת שיש מקום להו־כיח את ישראל על מחשבתם זו שהקב"ה הוציאם ממצרים משנאה ח"ו, כשם שהיו ראוים לזה שהוכיחם משה על העדר אמונתם ביכולת ה' להביא אותם לארץ כנען (ואין אומרים ע"ז „שזה עלה במחשבתם ואין כאן מקום לתוכחה"). ומה גם שאמירתם „בשנאת ה' אותנו הוציאנו גו'" היא בנוסף לכללות העדר אמונתם ביכולת ה', וה"ז מגדיל את חטאם ביותר וראויים הם לתוכחה מיו־חדת על אמירה זו].

ב. גם יש לדייק בלשון רש"י:

א) תחילת לשון רש"י „והוא הי' אוהב אתכם" — מאי קמ"ל? וכי ס"ד שאין הקב"ה אוהב את ישראל — עד שרש"י הוצרך להשמיענו ש„הוא הי' אוהב אתכם"[12]?!

ב) פשטות משמעות לשון המשל „מה דבלבך על רחמך מה דבלבי' עלך" היא ענין „כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם"[13], היינו שכן הוא באמת. אבל בנמשל ה"ז רק בדמיונם של ישראל, דלהיות שהם היו שונאים את המקום לכן נדמה להם ואמרו שגם הקב"ה שונא אותם (היפך האמת ש„הוא הי' אוהב אתכם").

במפרשים[14] ביארו שמשל זה הוא רק במדת בני אדם, אבל מדת הקב"ה אינה כן, דאע"פ שאתם שונאים אותו, הוא אוהב אתכם.

[וי"ל שבזה מובן דיוק הלשון „משל הדיוט"[15] — כי משל זה אינו מתאים כלפי מעלה, ואינו נכון אלא במדת (וטבע) בני אדם (ומה שבנ"י אמרו „בשנאת ה' אותנו" הי' רק בדמיונם הם)].

אבל עדיין לשון רש"י דחוק קצת, דהרי סו"ס כוונת המשל בנדו"ד היא רק להטעים אמירת ישראל „בשנאת ה' או־תנו", ולא לתאר הדברים כהווייתן, וא"כ הו"ל להדגיש שאין זה אלא לפי דמיונם (כמו „אתה אומר"[16] וכיו"ב)[17] ולא

(ע"ד עקב ט, כח. וראה ש"ך עה"ת כאן), אלא „ה"ק ותאמרו בשנאת כו' כלומר אמרתם כך בשביל השנאה שיש לכם עמו".

וצ"ע אם תירוצים אלה יש להם מקום ע"פ הפשט.

11) משמרת הקודש על פרש"י.

12) בדבק טוב כ', שרש"י הוסיף זה „דאל"כ מה תוכחה היא זו". אבל לכאורה ה"ז מילתא דפשיטא ומובן מאליו גם אם רש"י לא הי' כותב בפירוש „והוא הי' אוהב אתכם".

13) משלי כז, יט.

14) ס' זכרון. נחלת יעקב.

15) וכ"ה גם בספרי כאן.

עד"ז כתב רש"י גבי נהר פרת (פרשתנו א, ז (מספרי). לך טו, יח — ונת' בההתועדות). וכן פרש"י בשלח טז, כח [וגם שם י"ל ע"ד המבואר כאן בפנים, שהמשל „בהדי הוצא לקי כרבא" אינו מתאים, כי אין זה מוכרח בהנהגת הקב"ה, שמבחין בין צדיק לרשע — ראה וירא יח, כג־כה. רש"י קרח טז, כב. ואכ"מ].

16) ראה אמרי שפר על פרש"י כאן, שפירוש המשל הוא „מה דבלבך . . אתה חושב דהיינו הוא מה דבלבי' עליך".

17) אבל לפי השפ"ח הנ"ל (הערה 8) ניחא, שמדגיש „על רחמך" (היינו „אתה אומר על חברך").

לסתום באופן המשתמע שכן הוא לפי האמת.

ג) גם צ"ע קצת לשון המשל „מה דבלבך על רחמך" (אוהבך) — והרי הנמ־ של הוא בענין של היפך האהבה („אתם שונאים אותו" ומשום כך אומרים „בשנ־את ה' אותנו").

ג. בד"ה שלאח"ז מעתיק רש"י „ב־שנאת ה' אותנו[18] הוציאנו מארץ מצרים", ומפרש[19]: „הוצאתו לשנאה היתה, משל למלך בשר ודם שהיו לו שני בנים ויש לו שתי שדות אחת של שקיא ואחת של בעל למי שהוא אוהב נותן של שקיא ולמי שהוא שונא נותן לו של בעל, ארץ מצרים של שקיא היא שנילוס עולה ומשקה אותה, וארץ כנען של בעל, והוציאנו ממצרים לתת לנו את ארץ כנען".

והקשה הרא"ם „למה פירשו המקרא הזה בשל בעל ושל שקיא, אם בעבור שמורה שהוצאתו לשנאה היתה, יותר שנאה היא שהיתה הוצאתו להוליכם ביד האמורי להשמידם", ונשאר בצ"ע.

והנה כו"כ מפרשים[20] תירצו שדיוקו של רש"י הוא מהתיבות „(הוציאנו) מארץ מצרים" — דמאי קמ"ל? והול"ל „בשנאת ה' הוציאנו לתת אותנו ביד האמורי" (או גם בלי תיבת „הוציאנו") — „אלא ודאי שתי תלונות הם, ומלת בשנאת מושך לשניהם"[21], א' — שעצם ההוצאה ממצ־רים היתה „בשנאת ה' אותנו" (כדיוק ל' רש"י „הוצאתו לשנאה היתה"), והיינו „משום[21] משל למלך כו'" (שהוציאנו מארץ שקיא ונתן לנו של בעל), והשנית — „לתת אותנו ביד האמורי להשמידנו" (ומ"ש „לתת" הוא כמו „ולתת"[22]).

אבל לכאורה אין זה מספיק, שהרי מצינו ע"ד לשון זו כמ"פ (בתלונות בנ"י במדבר) — „למה זה העליתנו ממצרים להמית אותי גו' בצמא"[23], „למה העליתנו ממצרים להביא אותנו אל המקום הרע הזה"[24], „למה העליתנו ממצרים למות במדבר"[25]; וטעם הדגשה זו מובן ב־פשטות, כי חלק מתלונות בנ"י בזה הוא שרצו לשוב מצרימה, ששם (לדעתם) המצב הוא יותר טוב [וע"ד שנאמר בפ' בהעלותך[26] „זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם"], וכן בנדו"ד גבי מרגלים, שטענו (כמפורש בפ' שלח[27]) „הלא טוב לנו שוב מצרימה", „נתנה ראש ונשובה מצרימה", ולכן התלוננו „בשנאת ה' אותנו הוציאנו מארץ מצרים (ששם „טוב לנו") לתת אותנו ביד האמורי גו'".

וגם בגוף דברי רש"י יש להבין:

---

18) בדפוס א' וב' וכת"י רש"י (שתח"י) הועתק בהד"ה רק „הוציאנו מארץ מצרים" (או „הוציאנו ממצרים").

19) והוא מבמדב"ר פי"ז, ג. וכן בתנחומא באבער הנ"ל (ושם הובאו תוכן שני פירושי רש"י בהמשך זל"ז).

20) גו"א (בתי' הב'). לבוש האורה. קיצור מזרחי. שפ"ח. באר מים חיים. נחלת יעקב. משכיל לדוד. ועוד.

21) ל' הלבוש.

22) קצור מזרחי. נמוקי שמואל על הרא"ם.

23) בשלח יז, ג.

24) חוקת כ, ה.

25) שם כא, ה.

26) יא, ה.

27) יד, ג־ד.

---

*) ומ"ש בתי' הא', דאיך עלה על לבם שהוציאם להשמידם, שא"כ למה לא נתן אותם ביד פרעה כו' ולמה בקע להם הים (וראה גם משמרת הקודש ובאר בשדה על פרש"י) — הרי שאלה זו היא גם על כל שאר תלונות בנ"י במדבר, שהקב"ה העלה אותם **להמיתם במדבר**, ורש"י לא פירש אף פעם כיצד תתכן סברא כזו.

א) מה מוסיף המשל בהבנת הנמשל? הרי מעלת שדה שקיא על שדה בעל אינה מבוארת יותר ע"י המשל מ„מלך בשר ודם שיהיו לו שני בנים כו'", ולמה לא הסתפק רש"י במ"ש בסוף דבריו „(הוצאתו לשנאה היתה), ארץ מצרים של שקיא כו' וארץ כנען של בעל והוציאנו ממצרים לתת לנו את ארץ כנען"?

ב) מנ"ל לרש"י שבנ"י התכוונו כאן להוסיף טענה חדשה בנוגע לטיב הארץ עצמה – ש„ארץ מצרים של שקיא כו' וארץ כנען של בעל"[28]? הלא אפשר ש־כוונתם היתה רק לחזור על טענתם הישנה „זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם"[29] (וכפרש"י[29] „חנם מן המצות"), דלא כארץ ישראל ששם אכילתם מפרי הארץ תלוי' בקיום ה־תומ"צ, כמפורש בכתוב[30] „אם בחקותי תלכו גו' ונתתי גשמיכם גו' ונתנה הארץ יבולה גו'"?

ד. ויש לומר הביאור בכל זה:

הנקודה דשני פירושי רש"י אלה – הוא בהתחלת הכתוב: „ותרגנו באהלי־כם", שמזה משמע שהמדובר אינו ב־התלוננות גלוי' במחנה, אלא בתרעומות חשאיות באהליהם של ישראל, בינם לבין עצמם.

ועפ"ז מבואר מה שהוצרך רש"י ל־פרש על „ותרגנו (באהליכם)" – „לשון הרע . . אדם המוציא דבה" – שלכאורה אינו מובן: לעיל עה"פ[31] „איכה אשא גו' וריבכם" פרש"י „וריבכם – מלמד שהיו רוגנים", הרי שס"ל לרש"י שתיבת „רוגנים" אינה דורשת פירוש[32], ומה טעם מפרש כאן תיבת „ותרגנו"?

אלא שכאן כוונת רש"י לדייק, ש־„רוגן" אינו ענין של ריב סתם, אלא בעיקר ריב הקשור עם דיבור „לשון הרע" והוא „אדם המוציא דבה". וזהו „ותרגנו באהליכם"[33], שלא עשו ריב גלוי אלא דברו לשון הרע והוציאו דבה בינם לבין עצמם בסתר, בהיותם ב־אהליהם[34].

ותמוה: הרי מפורש לעיל בפ' שלח[35] שהמחלוקת היתה באופן של ריב והת־לוננות פומבית: „וילונו על משה ועל אהרן כל בני ישראל ויאמרו אליהם כל העדה לו מתנו גו' ולמה ה' מביא אותנו גו' ויפול משה ואהרן גו' לפני כל קהל עדת בני ישראל" – ולמה אומר הכתוב כאן „ותרגנו באהליכם"?

ועכצ"ל, שבפרשתנו מוסיף הכתוב עוד סוג תלונה של בנ"י (שהיא היתה מוגבלת רק ל„אהליכם")[36].

ויש לומר, שעל יסוד זה פירש רש"י (בד"ה בשנאת השני) שבאמרם „בשנאת ה' אותנו הוציאנו מארץ מצרים" התכוונו

---

28) ובמשמרת הקודש ובאר בשדה על פרש"י כ' שדיוקו של רש"י הוא מתיבת „מארץ (מצרים)", ולא אמר „ממצרים" סתם. – אבל להעיר שבדפוס ראשון דפרש"י (וכן בא' מכת"י רש"י שתח"י) הד"ה בפרש"י הוא „(הוציאנו) ממצרים" (ולא „מארץ מצרים").

29) בהעלותך שם.

30) ר"פ בחוקותי.

31) א, יב.

32) אלא שבדפוס ראשון דפרש"י שם „רגז־נים", ובכמה כת"י רש"י (שתח"י) „רוננים". וב' גירסאות אלו ישנן גם בספרי שם. ואכ"מ.

33) אלא שצע"ק שלא העתיק רש"י גם תיבת „באהליהם" בהד"ה. וי"ל כי אין בלשון רש"י אלא תרגום ופירוש תיבת „ותרגנו" (ולא פירוש בתוכן הכתוב, שבנ"י דברו אז לשון הרע והוציאו דבה).

34) ראה גם רד"ק כאן. תולדות אדם לספרי כאן. וראה ראב"ע משלי יח, ח.

35) יד, ב ואילך.

36) וראה רמב"ן כאן (פסוק כה).

בנ"י לתלונה נוספת, ש„הוצאתו לשנאה היתה" (ולא כפשטות הכתוב שכל ההמשך „הוציאנו גו' לתת אותנו ביד האמורי גו'" היא תלונה אחת) — כי הטענה ד„לתת אותנו ביד האמורי להשמידנו" אמרו בנ"י באופן גלוי (כמסופר בפ' שלח[37]), ועכצ"ל ש„בשנאת ה' וגו'" היא תלונה אחרת שהיתה באופן של „ותרגנו", שבאהליהם התלוננו ישראל ש„הוצאתו לשנאה היתה" (וכדלקמן סעיף ו).

ה. אלא שעדיין חסרה הסברה, במה שונה מהות תלונה זו של בנ"י שבגלל זה היתה רק באהליהם ולא באופן גלוי?

ולזה מאריך רש"י בפירושו (בד"ה בשנאת ה' אותנו) — כי הטעם שהביעו תלונה זו באופן חשאי באהליהם הוא משום שיסודה של תלונה זו נעוץ בתחילת דבריהם „בשנאת ה' אותנו" — היות שגלוי וידוע כי טענה זו אינה אמיתית כלל, שהרי „והוא הי' אוהב אתכם", ולכן לא יכלו לטעון זה באופן גלוי, אלא רק ללחוש זל"ז באהליהם, באופן של „לשון הרע" והוצאת דבה.

ועפ"ז יש לבאר גם המשך פרש"י „אבל אתם שונאים אותו, משל הדיוט אומר מה דבלבך על רחמך מה דבלבי' עלך" — שענין זה בא בהמשך לכללות מוסר משה על הנהגתם באופן ד„ותרגנו באהליכם", דהיינו הוצאת דבה שלהם, המורה על היפך האמת כו' (שלכן הסתירו דבריהם באהליהם) — כלומר, שנוסף לכך שכל טענתם „בשנאת ה' אותנו" היא היפך האמת ש„הוא הי' אוהב אתכם", הרי עוד נתוסף בזה, שהם טענו שהקב"ה שונא אותם (היינו) בעוד שהם אוהבים אותו[38] (שהרי אם היו מודים שהם שונאים אותו — הרי אין מקום לתלונתם „בשנאת ה' אותנו גו'") — בה בשעה שהמציאות היתה להיפך ממש, ש„הוא הי' אוהב אתכם" אע"פ ש„אתם שונאים אותו"!

וזוהי גם כוונת רש"י בה„משל הדיוט" — „מה דבלבך על רחמך מה דבלבי' עליך", שהוא מכוון לפשטות לשון המשל — שהתרעומת שיש בלבך על „רחמך" (שהוא שונא אותך אף שאתה אוהב אותו), היא היא התרעומת שיש „בלבי' עלך" (שאתה שונא אותו אע"פ שהוא אוהב אותך).

ו. ובזה יובנו גם דברי רש"י בד"ה שלאח"ז — „בשנאת ה' אותנו הוציאנו מארץ מצרים — הוצאתו לשנאה היתה":

אם כוונת הכתוב היא רק לה„שנאה" בכך שהקב"ה מביא את בנ"י לארץ כנען „לתת אותנו ביד האמורי להשמידנו" — אינו מובן, מדוע הסתירו תלונה זו באופן של „ותרגנו באהליכם"? הרי לפי תפיסתם שאי אפשר לנצח את יושבי הארץ (להיותם „עם גדול ורם ממנו וגו'"), יש מקום לטעון שהכנסתם לארץ (שתגרום לפי דעתם לנתינה „ביד האמורי להשמידנו") היא סימן על שנאה ח"ו[39]?

וזהו שפירש רש"י, שעיקר הטענה ד„בשנאת ה' אותנו", שבגלל זה היתה תלונתם באופן של „ותרגנו באהליכם", הי' ש„הוצאתו לשנאה היתה", והיינו (כפי

---

37) שם, ג: ולמה ה' מביא אותנו גו' לנפול בחרב גו'.

38) ויומתק עוד יותר ע"פ פי' השפ"ח הנ"ל (הערה 8) במשל, שתוכן בבא הב' הוא „שאתה אומר .. שאתה אוהב את חברך". וע"פ המבואר בפנים מבוארת ומובנת השייכות דבבא זו להנמשל. — וגם לפירוש שכולו בבא א', מרמז רש"י לזה בכתבו „רחמך" (שיש כאן יחס של אהבה).

39) ראה גם מלאכת הקודש על פרש"י.

שרש"י ממשיך) לפי שארץ מצרים היא „של שקיא" וארץ כנען „של בעל", „והוציאנו ממצרים (ארץ שקיא) לתת לנו את ארץ כנען" (של בעל).

ותלונה זו בודאי אין לה יסוד, שהרי גם בנ"י ידעו שהאמת הוא להיפך ממש מטענתם — דזה גופא שהקב"ה הוציאנו מארץ שקיא והביאנו לארץ של בעל, הוא, אדרבא, מחמת גודל אהבתו ית' לבנ"י[40], כמפורש בכתוב[41] „כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים היא גו' אשר תזרע גו' והשקית ברגלך .. והארץ אשר אתם עוברים שמה לרשתה ארץ הרים גו' למטר השמים תשתה מים", וכפרש"י שם[42] „והשקית ברגלך" — „ארץ מצרים היתה צריכה להביא מים מנילוס ברגליך ולהשקותה וצריך אתה לנדד משנתך ולעמול והנמוך שותה ולא הגבוה ואתה מעלה המים מן הנמוך לגבוה, אבל זו למטר השמים תשתה מים אתה ישן על מטתך והקב"ה משקה נמוך וגבוה גלוי ושאינו גלוי כאחת" — ודבר זה הי' ידוע מכבר לבנ"י, כפרש"י שם, ש„נאמרה הבטחה זו לישראל ביציאתם ממצרים שהיו אומרים שמא לא נבוא אל ארץ טובה ויפה כזו".

ונמצא, שכל תלונה זו היתה בגדר „לשון הרע" והוצאת דבה — שהם הדגישו רק מעלה זו „שנילוס עולה ומשקה אותה", ואילו ארץ כנען היא „של בעל" התלוי' בגשמים (וכאשר אין יורדים גשמים אינה טוענת פירות[43]); ואין זו אלא עלילת שוא, כי העלימו בטענתם, שגם כשנילוס עולה ומשקה עדיין „צריך אתה לנדד משנתך ולעמול": ולאידך, עשו עצמם כלא יודעים בנוגע לארץ כנען, שאם רק „בחוקותי תלכו ומצותי תשמרו גו'" הובטחו ישראל ש„ונתתי גשמיכם בעתם" באופן ש„אתה ישן על מטתך והקב"ה משקה כו'", כנ"ל.

ז. אלא שאין רש"י יכול להסתפק בזה, כי עדיין אינו מובן: כיצד אפשר לומר ש„הוצאתו לשנאה היתה", כדי להוציא את בנ"י מארץ שקיא ולתת להם ארץ של בעל — הלא אם המקום שונא את ישראל ח"ו, למה הוציאם ממצרים לתת להם ארץ משלהם בכלל?

ולכן מביא רש"י משל „למלך בשר ודם שהיו לו שני בנים ויש לו שתי שדות כו'" — דכיון שהמדובר בבני המלך, הרי בע"כ צריך לתת לשניהם משדותיו, אלא שלבן זה שהוא שונא נותן לו את הגרוע, „של בעל"; וכן הוא בנמשל, שגם בעת תלונתם זו ידעו בנ"י, שמצד הבטחת ה' לאבות הרי הם בניו של מקום, אלא שהנהגתו עם ישראל היא כהנהגת המלך עם בנו „שהוא שונא".

כלומר: ב' התלונות שבכתוב (לפי

40) ראה פי' מהרז"ו לבמדב"ר שם.

41) עקב יא, י-יא.

42) וכ"ה המציאות בפשטות, שבשדה שקיא (בית השלחין) יש יותר טירחא מבשדה בעל (ראה מו"ק בתחלתה).

43) ראה חזקוני והואיל משה (באר היטב) על פרש"י כאן, דשל בעל אינה טוענת פירות רק בימי גשמים (משא"כ של שקיא אינה פוסקת שהרי משקין אותה תמיד). וראה משנה ב"ב רפ"ג.

*) במת"כ לבמדב"ר שם פי' (שקיא .. של משקה) „בעל — בית השלחין שצריכין להשקותו". ועד"ז בראי"ם כאן „של בעל שהוא מקום יבש וארץ צמאה". ובבאר מים חיים על פרש"י „מקום הרים והגשמים אינם עומדים שם והשמש מנגב ומייבש אותו, ולשון בעל מיישב הגמ' בריש מס' מועד". ולכאורה צע"ג כוונתם, שהרי במו"ק שם מפורש להיפך.

פרש"י) — הם שני סוגים בהחטא: ה' תלונה הפומבית היתה מצד המרגלים, שהם גרמו להעדר האמונה ביכולת ה' כו' אצל שאר ישראל, וחטא זה הי' באופן של הסתה ו„כפי"" מבחוץ, אבל בנ"י בינם לבין עצמם לא הגיעו עד כדי כך שלא להאמין ביכולת השם: אבל חטאם בינם לבין עצמם, באהליהם, הי' בתלונתם „ותרגנו" — שהאמינו שהקב"ה יכניסם לארץ כנען ויירשו אותה, אבל הוא כהנהגת המלך עם בנו ש„הוא שונא", ולכן נותן להם „של בעל"[44].

ח. והנה פ' דברים קורין לעולם בשבת שלפני תשעה באב, ונוסף לזה, יש שייכות מיוחדת בין פרשת מרגלים לת"ב, שהרי בכיית בנ"י היתה „בלילה ההוא"[45], בליל תשעה באב[46].

ובזה גופא — שייכות מיוחדת בין תלונה זו ד„בשנאת ה' אותנו" לתשעה באב, ע"פ המבואר בספרים[47] ש„דור ה' מדבר שאמרו בשנאת ה' אותנו כו' גרמו לט' באב שנאמר[48] איכה ישבה בדד העיר ר"ת איבה", ומבאר הצ"צ[49] שבזה „נרמז ג"כ שבשנאת חנם שהי' בבית שני נחרב ביהמ"ק כו'[50], ע"י ואהבת לרעך כמוך[51] גורם כמו"כ למעלה שנשמות ישראל נק' אחים ורעים למקום ועי"ז על[52] כל פשעים תכסה אהבה" (היינו אהבת הקב"ה לישראל).

ועפ"ז יש לומר — ב„ינה של תורה" שבפרש"י — שבפירושו על „בשנאת ה' אותנו" — „והוא הי' אוהב אתכם", בא רש"י לעודד את ישראל, ולגלות שמכתחילה ניתן לישראל הכח לתקן „שנאה" זו, כי גם במצב זה של „בין המצרים" שבא בגלל חסרון בעבודת ישראל, עד כדי כך שהאהבה הטבעית של ישראל לאביהם שבשמים היא בהסתר, ועוד זאת, שאינם מרגישים חסדי ה', ועד ששמים אור לחושך כו' — הנה גם במצב הלזה מעיד רש"י ש„הוא הי' אוהב אתכם", שאין שום חלישות כלל וכלל ח"ו באהבת הקב"ה לבנ"י,

ולא רק אהבה נעלמת ונסתרת (שאזי אין מקום להוכיח את ישראל על שאין מרגישים אהבה זו), אלא אהבה גלוי',

ו„כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם"[53] (אדם העליון ואדם התחתון[53]) — שאהבה זו של הקב"ה לבנ"י מעוררת בהם אהבה גלוי' להקב"ה, ותומ"י ישראל עושין תשובה „ומיד הן נגאלין"[54], בגאולה האמיתית והשלימה, במהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ דברים תשל"ד)

---

44) ועפ"ז מתורצת התמי' בפרש"י — ששתי התלונות שבכתוב בחדא מחתא (לפי פרש"י), סותרות זא"ז — דתלונה הא' היא ש„הוצאתו לשנאה היתה .. לתת לנו את ארץ כנען (של בעל)", ותיכף לאח"ז „לתת אותנו ביד האמורי להשמידנו" (וראה גו"א כאן)! ועכצ"ל ששתי תלונות אלו הן שני סוגים בהחטא כו', כבפנים.

45) שלח יד, א.

46) ראה תענית כט, א (ובחדא"ג שם, שהכוונה ליל יו"ד. ע"ש). והחשבון (בכללות) מתאים גם ע"פ דרך הפשט — ראה רש"י (פרשתנו א, ב) שבכ"ט סיון שלחו את המרגלים, ותרו את הארץ מ' יום (שלח יג, כה).

47) לשון הצ"צ ברשימותיו על איכה (אוה"ת לנ"ך ח"ב ס"ע א'מ), מעמק המלך ש' טז פל"ד (קמב, ד).

48) איכה בתחלתו.

49) אוה"ת שם.

50) יומא ט, ב.

51) קדושים יט, יח.

52) ראה בארוכה סהמ"צ להצ"צ מצות אהבת ישראל. אוה"ת שופטים ע' תתמ.

53) ראה תניא פמ"ו ואילך. ובכ"מ.

54) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.